

Timothy Snyder: Černá zem

2015

Im Kampf zwischen Dir und der Welt, sekundiere der Welt. Franz Kafka, 1917

Str.297

...V případě klimatických změn vede popírání vědy k tomu, že se vojenský zásah jeví jako legitimnější krok než technologická investice. Když lidé sami nepřijmou zodpovědnost za klima, přesunou zodpovědnost za související katastrofy na jiné lidi. Brzděním technického pokroku ze strany popíračů klimatických změn se mohou uspíšit zcela reálné pohromy, a ty zase zvyšují věrohodnost katastrofických úvah. Tak se může rozeběhnout zrádný kruh, ve kterém se politika zhroutí v ekologickou paniku.

Obecně rozšířená představa, že svobodné trhy jsou čímsi přirozeným, je ukázkou splynutí vědy a politiky. Trh není přirozený, nýbrž závisí na přírodě. Klima není zboží umožňující směnu, je to předběžná podmínka jakékoli ekonomické aktivity. Teze, že zisk nemnohých zakládá „právo“ na zničení světa, odkrývá zásadní konceptuální problém. Práva tkvějí v omezování. Každý člověk je účelem sám o sobě a význam osoby se nevyčerpává tím, co od ní kdo chce. Jedinci mají právo nebýt pojmání jen jako částičky planetárního spiknutí nebo úpadkové rasy. Mají právo na to, aby jejich vlast nebyla pojmána jen jako prostředí k životu. Mají právo na to, aby nikdo neničil jejich politické společenství.

Tam, kde nejsou státy, nelze prosazovat žádná práva. Státy jakožto struktury nelze brát za jednoduše dané, agresivně je využívat nebo je odvrhnout. Jsou to plody dlouhodobého a poklidného úsilí. Bujaře stát rozbít, jak navrhuje pravice, nebo poté s levicí znalecky obhlížet střepy je sice lákavé, ale nebezpečné. Politické myšlení nemá za úkol ani destrukci, ani kritiku. Má spočívat v historicky poučené pluralitní imaginaci, v oné práci dneška, která je s to zachovat život a slušnost i pro zítřek. Jedním druhem plurality je rozdíl mezi politikou a vědou. Uznáme-li odlišnost jejich cílů, umožňuje nám to uvažovat o právech a státech; jejich splynutí je naopak krokem směrem k totální ideologii, jakou byl nacionální socialismus. Jinou pluralitou je rozdíl mezi řádem a svobodou: navzájem na sobě závisí, ale přitom se od sebe Uší. Náзор, že řád je svoboda nebo svoboda je řád, končí tyranii, a náзор, že svoboda je absencí řádu, musí skončit anarchií - což je jen tyranie zvláštního druhu. Smysl politiky tkví v tom, že udržuje ve hře vícero navzájem neredukovatelných dober, ne v tom, že podlehne

nacistickému či jinému snu o celistvosti.

Gustaw Herling-Grudziński, který přežil věznění ve Stalinově gulagu, zatímco jeho bratr v téže době ukrýval Židy, napsal, že „člověk je lidský pouze v lidských podmínkách“. Smyslem státu je zachovat tyto podmínky, a zajistit tak, že jeho občané nemusí spatřovat výhradní cíl svého snažení v osobním přežití. Stát tu je kvůli uznání, zaštitění a ochraně práv, a tedy k nastolení podmínek, za nichž lze práva uznávat, zaštitovat a chránit. Stát trvá proto, aby nastolil Pocit trvalosti Jedna z nejvyšších pluralit se proto týká času. Když ztratíme Povědomí o minulosti a budoucnosti, jeví se přítomnost jen jako chatrné jeviště a nespolehlivá opora pro naše jednání. Státy a práva nelze hájit, pokud se nikdo nepoučí z minulostí a nevěří v budoucnost. Historické povědomí nám umožňuje vyvarovat se ideologických pastí a přistoupit skepticky k požadavkům na okamžité jednání se zdůvodněním, že se vše najednou změnilo. Díky důvěře v budoucnost se může svět jevit jako cosi víc než (řečeno s Hitlerem) „povrch přesně vyměřeného prostoru“. Díky čtvrté dimenzi, času, se mohou tři dimenze prostoru začít jevit méně klaustrofobicky. Důvěra v další trvání je lékem na paniku a obranným prostředkem vůči demagogii. Z poznání minulosti je nutno v přítomnosti vytvořit povědomí o budoucnosti, ze tří dimenzí každodenního života vybudovat čtvrtou.

V případě klimatických změn přesně víme, co může stát učinit, aby zkontroloval paniku a sprátil se s časem. Víme, že je snadnější a méně nákladné čerpat výživu z rostlin, a ne z živočichů. Víme, že se neustále zlepšuje zemědělská produktivita a že odsolování mořské vody je v zásadě proveditelné. Víme, že nejjednodušším způsobem, jak omezit emise skleníkových plynů, je efektivita využívání energie. Víme, že vlády mohou pro uhlíkové znečištění stanovit náklady, že si mohou navzájem slíbit omezení emisí do budoucna a že své sliby mohou kontrolovat. Víme také, že vlády mohou aktivně podpořit vývoj potřebné energetické technologie. Sluneční a větrná energie je stále lacinější. Jaderná fúze, vyšší formy jaderného štěpení, přílivová energie a biopaliva druhé a třetí generace skýtají reálnou naději na změnu dosavadní energetické ekonomiky. V dlouhodobé perspektivě pak budeme potřebovat technologii, jak v atmosféře zachytit oxid uhličitý a navázat ho. To vše je nejenom myslitelné, ale i reálné dosažitelné.

V souvislosti se změnami klimatu by státy měly investovat do vědeckého výzkumu, aby bylo možné k budoucnosti vzhlížet bez obav. Studium minulostí nás učí, proč je takové počínání moudré, čas umožňuje zamyšlení a zamyšlení skýtá Čas; uspořádanost přispívá k pluralitě, pluralita zakládá uspořádanost. Je to úvaha méně oslnivá než čekání na celkovou katastrofu a snění o osobní spáse. Efektivní obrana před hromadným zabíjením postupuje v drobných krocích a její hrdinové nejsou viditelní. Žádná koncepce funkčního a předvídatelného státu nemůže soutěžit s totalitními vizemi. Zelená politika nikdy nebude tak vzrušující jako rudá krev na černé zemi. Bránění zlu však vyžaduje rozumnou, a nikoli efektní inspiraci. Pluralita přírody a politiky, řádu a svobody, minulosti a budoucnosti není tak opojná jako totalitní utopie uplynulého století. Každá jednota je coby obraz krásná, avšak coby logika kruhová a coby politika tyranická. Proti totalitě se nelze bránit anarchií: ta není nepřitelem totality, nýbrž její služkou. Náležitou

odpovědí jsou promyšlené pluralitní instituce a nekončící práce diferencovaného utváření: záležitost představitosti, vyzrálosti a přežití.

Sdílíme s Hitlerem stejnou planetu a sdílíme i některé jeho obavy. Změnili Jsme se méně, než si myslíme. Zamlouvá se nám mít prostor k životu, sníme o svržení vlád, očerňujeme vědu, fantazírujeme o katastrofě. Kdykoli máme pocit, že jsme oběti jakéhosi planetárního spiknutí, posouváme se blíže k Hitlerovi. Kdykoli si myslíme, že holocaust byl důsledkem etnických charakteristik Židů, Němců, Poláků, Litevců, Ukrajinců nebo jiných národů, pohybujeme se v Hitlerově světě.

Porozumět holocaustu je naše šance - možná poslední -, jak si zachovat lidství. Pro oběti holocaustu to znamená málo. Žádné, byť sebevětší nakupení dobra neodstraní napáchané zlo a žádná, byť sebeúspěšnější budoucí záchrana neodčiní vykonanou vraždu. Možná je pravda, že zachránit jeden život znamená zachránit svět. Ale neplyne z toho opak: záchranou světa se nezachrání ani jeden ztracený život. Rodokmen onoho vídeňského chlapce zmíněného v úvodu, stejně jako všech ostatních narozených i nenarozených židovských dětí, byl přetřat u kořenů: „Květ byl jsem, hlíza je ze mne, / nahoře jen těžká země, / osud dokonán se tmí, / pila kvílí nad zemí..." Zlo spáchané na Židech - na židovských mužích, ženách a dětech - nelze odčinit. Lze jej ale zaznamenat, a lze mu porozumět. Je *nezbytné* mu porozumět, aby se mu dalo zabránit do budoucna.

Je to vše, čeho jsme schopni - a kéž to prospěje těm, kdo po nás snad budou následovat.